

ALEXANDRU PETIT

Diplomat al școlii superioare de comerț

**MONOGRAFIA JUDEȚULUI
ȘI ORAȘULUI BRAȘOV
CU DIVERSE TABELE**

însoțită de

**CĂLĂUZA ORAȘULUI BRAȘOV
ȘI ÎMPREJURIMI**

cuprinzând

**PLANUL ORAȘULUI ȘI HARTA JUDEȚULUI BRAȘOV
CU DRUMURILE, CĂILE FERATE
ȘI CU NUMEROASE VEDERI ÎN TEXT**

Ediție îngrijită de Nicolae Pepene și Bogdan-Florin Popovici

Ediția a II-a
Brașov, 2012

SECȚIUNEA I

**MONOGRAFIA JUDEȚULUI ȘI
ORAȘULUI BRAȘOV****Cuprinsul Monografiei**

Prefața	17
I. Situațiunea Geografică	18
II. Populația	21
III. Drumurile	24
IV. Brașovul (construcția orașului, edilitatea)	26
V. Agricultură, pădurile, minele	34
VI. Creșterea vitelor	43
VII. Învățământul primar și secundar	45
VIII. Cultul	90
IX. Societățile de binefacere	94
X. Camera de Comerț	100
(comercianți, meseriași, Casa Cercuală)	
XI. Fabriци și întreprinderi industriale	111
XII. Bănci, instituții financiare, Societăți de asigurare, Cooperative de credit, Federala cooperativelor de consum	136
XIII. Organizarea Prefecturii, Primăriei și Tribunalului	159
XIV. Organizarea și activitatea pe 1921 a Regionalei C. F. R., Administrația financiară, Vama și P.T.T.	168

SITUAȚIA GEOGRAFICĂ

Județul Brașov este ca întindere aproape cel mai mic județ din Ardeal¹, are o întindere de 1491 km² (259.198 jugăre², vezi harta) se învecinează la nord și est cu județul Târnava Mare și Trei Scaune, la vest cu județul Făgăraș, iar în partea sudică cu județul Prahova, având ca despărțire munții Carpați.

Acest județ este cel mai frumos din județele din Transilvania, fiind așezat la poalele munților Carpați pe un platou întins numit „Țara Bârsei”, [ceea ce] face ca întreg județul să se bucure de poziții foarte pitorești, iar câmpia să aibă cel mai bun pământ de cultură.

Apropierea ce o are de patria mamă, de fosta graniță, a contribuit ca acest județ să ia o dezvoltare cu totul excepțională, făcând ca pe tărâmul comercial și industrial să fie unul din cele dintâi județe din Ardeal.

Pozițiunile pitorești ale acestui județ cu munții Carpați de miazăzi și care cuprind întreaga parte de răsărit a lui, sunt jalonate prin piscurile: *Bucegiul* (2508 m), *Ciucașul* (1954 m), *Piatra Mare* (1840 m), *Postăvarul* (1809 m) și *Vlădeasa* cu *Tesla* și *Talfa* (vezi harta).

Peste acești munți duc două pasuri: *Pasul Timișului (Predeal)* și *Pasul Șanțului vechi*.

În lăuntrul județului piscurile mai însemnate sunt: *Cetățuia*, *Tâmpa*, *Măgura Codlei* și *Lempeșul* la Sânpetru.

Pe lângă dezvoltarea industrială și economică a județului întreg, datorită tot situațiunii s-a dezvoltat și capitala județului, orașul Brașov, contribuind ca orașul acesta să fie foarte vizitat, atât de toți aceia care au legături comerciale cu el, cât și de numeroși vizitatori care vin în timpul

¹ Județul Brașov din 1921 cuprindea aproximativ teritoriul Țării Bârsei; actualul județ Brașov cuprinde în linii mari fostele județe Brașov și Făgăraș, precum și parte din județul Târnava Mare.

² Jugare (jugăre): 1 jugăr = 0.57 ha.

verii, pentru aerul curat și climatul răcoros, îmbălsămat de mirosul dătător de sănătate al brădetului și stejerișului ce se găsește la câțiva pași de oraș, în orice parte te-ai îndrepta.

Județul Brașov este udat de riul Olt care vine din sus și o mulțime de mici râuri care izvorăsc din pasul Șanțului vechi și anume: *Târlungul*, *Doftana*, *Gârcinul* și *Zizinul*, care se varsă în *pârâul Negru* și cu acesta, pe urmă, în Olt.

Județul Brașov are trei plăși (vezi harta), Plasa Săcele, Plasa Bârsa de jos și Bârsa de sus, 23 secretariate comunale, cu 23 comune rurale și 1 urbană care este Brașovul, capitala județului.

1. Plasa Săcele la răsăritul județului, cu 7 comune (vezi harta) și anume: Bacifalău³, Cernat, Purcăreni, Satulung, Târlungeni, Turcheș și Zizin. Aceste 7 comune sunt lipite una de alta, purtând la un loc numele de *Șapte sate* sau *Săcele*⁴. Suprafața întregii plăși 74 033 jug. (426 km²), cu 21 049 locuitori (49 locuitori pe 1 km²), *români* 7 593, *germani* 116, *unguri* 13 253, *evrei* 44, alții 43. Reședința plasei este în **Satulung**, cu peste 6 168 locuitori; este cea mai populată comună rurală din județ. În Satulung s-a născut fostul episcop al românilor din diocesia Caransebeșului, Nicolae Popea.

Pe teritoriul acestei plase curg, izvorând din munții dinspre răsărit: *Târlungul*, *Doftana* și *Gârcinul*, apoi *Timișul*, iar munții din partea locului sunt: *Ciucașul* (1958 m)⁵, *Piatra Mare* (1844 m)⁶, *Tesla* (1430 m).

Spre răsărit de Satulung se află trecătoarea sau pasul Șanțul vechi care duce în Vechiul Regat.

2. Plasa Bârsei de jos⁷ spre miază-noapte, cu 9 comune, având 9 secretariate comunale și anume: Apața, Bod, Crizbav, Feldioara, Hârman, Măeruș, Prejmer, Rotbav și Sânpetru (vezi harta). Suprafața totală a plasei 75 089 jugăre (432 km²), cu 20 544 locuitori (47 locuitori pe 1 km²).

³ Baci.

⁴ În 1952, denumirea Săcele s-a atribuit unei noi unități administrativ-teritoriale cu rang de oraș, care a cuprins fostele sate Baci, Cernatu, Turcheș și Satulung.

⁵ Inconsecvență a autorului, el indicând mai sus 1954 m, care este și înălțimea indicată pe hărțile actuale.

⁶ Mai sus, 1840 m; pe hărțile actuale, 1843 m.

⁷ Atributele „de sus” și „de jos” nu se referă la poziția pe o hartă orientată spre nord (standardul actual), ci la relief: dinspre nord (câmpie), spre sud (munte).

Români 8 337, germani 8 349, unguri 3 736, evrei 11, alții 111 (vezi tabel). Reședința plasei este în **Feldioara** cu 2 435 locuitori. Această plasă este situată pe șes, iar la marginea de miazănoapte trece Oltul.

3. **Plasa Bârsei de sus** (vezi harta) spre apus cu 7 comune: Codlea, Cristian, Ghimbav, Hălchiu, Râșnov, Satu Nou, Vulcan. Suprafața plasei 75 791 jugăre (436 km²), cu 20 025 locuitori fără orașul Brașov (46 locuitori la 1 km²), *români* 8 025, *germani* 40 523, *unguri* 1 458, alții 19 (vezi tabel Populația). Reședința Plasei este orașul **Brașov**, care e și capitala județului cu 40 335 locuitori.

CAPITOLUL II POPULAȚIA

.....●●●.....

Cu toate că județul Brașov, după cum am arătat, este cel mai mic județ din Transilvania, ca întindere (1 491 km²), are însă populația cea mai deasă, 101 953 locuitori, peste 68 locuitori pe km². Elementul românesc reprezintă masa principală a populației, astfel avem români 36 138, germani 30 281, unguri 33 584, evrei 1 560, alte naționalități 390 (vezi tabloul populației). Elementul românesc sporește foarte repede cu românii care vin din Vechiul Regat și care se stabilesc aici, mai cu seamă în orașul Brașov. Pe de altă parte, elementul străin, mai cu seamă ungurii, se rărește prin plecarea multora în Ungaria.

Populația județului Brașov se compune din 28 339 familii, inclusiv orașul, cu un număr de 19 445 locuințe. Locuințele sunt mai toate construite în piatră și cărămidă și acoperite cu țiglă, puține cu tinichea și mai puține cu șindrilă. În anii 1920–1921 au fost pentru județul Brașov: născuți 2 806, căsătorii 1 342, divorțuri 110, morți 1913.

În ultimii 50 de ani populația aproape s-a dublat.

Tabloul general al județului Brașov.

cu locuințe, familii, locuitori, pe naționalități după datele procurate de fiecare comună.

	Locuințe	Familii	Locuitori	Români	Sași	Maghiari	Alții
Brașov	4 614	12 516	40 335	12 183	11 293	15 137	1 722
Satulung	1 676	1 891	6 168	2 788	Sași, maghiari și alții		3 380
Râșnov	1 040	1 502	4 876	2 995	1 881	—	—
Codlea	1 046	1 200	4 449	1 436	3 013	—	—
Prejmer	1 012	1 000	4 239	1 912	2 117	236	1

	Locuințe	Familii	Locuitori	Români	Sași	Maghiari	Alții
Târlungeni	960	992	3 410	1 144	2	2 262	2
Turcheș	929	940	3 174	1 184	—	1 970	20
Cristian	507	650	2 813	1 106	Sași, maghiari și alții		1 707
Hălchiu	515	500	2 786	458	Sași, maghiari și alții		2 328
Cernatu	771	771	2 450	450	6	1 981	13
Feldioara	556	400	2 435	1 224	Sași, maghiari și alții		1 211
Bod	485	650	2 393	920	Sași, maghiari și alții		1 473
Hărman	536	577	2 383	1 034	Sași, maghiari și alții		1 349
Crizbav	522	490	2 300	802	—	1 498	—
Bacifalau	500	500	2 237	783	37	1 435	2
Sânpetru	820	690	2 173	942	Sași, maghiari și alții		1 231
Purcăreni	525	600	2 092	982	—	—	—
Apața	516	450	2 071	395	10	1 666	—
Vulcan	390	425	2 022	822	1 149	50	1
Ghimbav	345	350	1 660	522	1 936	50	1
Măieruș	348	350	1 627	632	967	27	—
Zizin	336	360	1 500	180	—	1320	—
Satu Nou	270	273	1 216	236	11	1 031	—
Rotbav	226	226	943	476	454	13	—
TOTAL			101 752	35 606			

Tabloul

veniturilor și cheltuielilor comunelor din județul Brașov, inclusiv orașul Brașov pe 1920/21

	Venituri	Cheltuieli	Economie	Deficituri
Brașov	16 989 945	19 155 887	—	2 165 945
Apața	54 440	61 000	—	6 560
Bod	186 001	184 022	1 979	—
Bacifalău	200 000	200 000	—	—
Cernatu	142 000	150 000	—	8 000
Codlea	Lipsește datele			
Cristian	565 581	590 014	—	24 433

	Venituri	Cheltuieli	Economie	Deficituri
Crizbav	209 683	209 683	—	—
Feldioara	358 147	358 656	—	509
Ghimbav	Lipsește datele			
Hărman	254 122	254 087	25	—
Hălchiu	Lipsește datele			
Măieruș	61 082	60 992	190	—
Purcăreni	139 230	143 945	—	4 715
Prejmer	808 860	855 324	—	46 464
Râșnov	584 715	579 845	4 870	—
Rotbav	70 908	53 586	17 322	—
Satulung	959 534	956 308	3 226	—
Satunou	217 031	213 948	3 083	-
Sânpetru	65 739	65 212	527	-
Turcheș	380 000	388 000	-	8 000
Târlungeni	40 828	493 818	-	452 990
Vulcan	197 387	196 950	437	-
Zizin	300 000	300 000	-	-

Șoselele județului Brașov sunt foarte bine îngrijite. Județul Brașov se folosește de 188 kilometri [și] 206 m șosele bine pietruite și, după obiceiul din Ardeal, aproape toate șoselele sunt umbrite pe ambele margini cu arbori fructiferi, mai cu seamă meri și pruni, înșirându-se pe zeci de kilometri. Educația drumeților este astfel făcută, că nimănui nu-i trece prin gând să se atingă de vreun pom, necum să-l distrugă, există un respect deosebit pentru averea obștească, averea tuturor. Acești pomi, pe lângă că încântă ochiul și purifică atmosfera, nu provoacă nicio cheltuială. Îngrijirea pomilor, paza lor și înlocuirea lor de ar fi nevoie, se făcea acum în urmă de acela ce lua în sarcina lui privegherea și îngrijirea acestor pomi, în schimbul profitului ce realiza din vânzarea fructelor.

Ce nimerit și frumos ar fi dacă și în Vechiul Regat s-ar lua o astfel de frumoasă inițiativă, bineînțeles schimbându-se și educația locuitorilor. Să fie îndemnat mai cu deosebire săteanul să facă plantații cât mai multe de pomi fructiferi pe marginea șoselelor, care cu puțină osteneală ar aduce un real folos, din punct de vedere material, igienic și estetic.

Șoselele județului Brașov sunt foarte numeroase, străbătând județul în toate direcțiile și sunt frecventate de turiști și automobiliști care au prilejul ca într-un cadru pitoresc să poată face curse cât de lungi, fără riscul de a rămâne în câmp, șoselele legând între ele o sumedenie de sate, care mai de care mai îngrijite, mai pitorești și unele din ele având tot confortul.

Așa, de la Brașov spre miazăzi duce un drum pe la Dârste. Aici se desparte: unul apucă spre Săcele și altul împreună cu calea ferată ce vine de la Brașov duce spre Predeal, spre răsărit, de la Brașov duce un drum spre Tărlungeni, Zizin în județul Trei Scaune. Alt drum duce pe la gara

cea mare a Brașovului, împreună cu calea ferată prin Hărman și Prejmer, iară de aici în județul Trei Scaune. Alt drum duce de la Brașov prin Sânpetru și Bod la Arpătac¹ trece Oltul spre Vâlcele, iar în Trei Scaune. Un drum apoi, duce din Brașov spre Feldioara și Măieruș și Apața, de aici trece în județul Târnava Mică.

Alt drum de țară împreună cu o cale ferată duce de la Brașov prin Ghimbav și Codlea și pe la Vlădeni trece în județul Făgăraș. Apoi este drumul ce duce de la Brașov prin Cristian și Râșnov tot în județul Făgăraș; acest drum are și o cale ferată care duce până la Zărnești (vezi harta).

¹ Astăzi, localitatea Araci.

1. Construcția orașului, Edilitatea.

Orașul Brașov se compune din *Cetatea internă* și cele trei suburbii: *Șcheiul*, *Blumăna* și *Brașovul vechi*, cu o suprafață de 803,72 hectare, teritoriul întregului oraș având o suprafață de 29 629,20 hectare.

Din suprafața celor 3 suburbii interne inclusiv străzile și curțile, sunt edificate 255,29 hectare, apoi mai are un teren de construcție pentru un spital 4,5 hectare și pentru un hotel, baie, teatru 4 hectare. Din suprafața totală a teritoriului orașului avem pădure 8 295,46 hectare și 9,75 hectare parc.

Primăria are un plan exact în scara 1:700¹ din anul 1887, în care s-au introdus toate modificările survenite de atunci. Planul orașului a fost efectuat de inginerii Stern și Haferl pe cheltuiala orașului.

Terenurile externe au fost măsurate în 1897 de inginerul Antoni și pădurea în 1887 de inginerul silvic Brettschneider.

După ultimul recesământ are locuitori stabili 40 335, afară de ofițeri și trupe. Români 12 183, din care 11 283 greco-orientali și 900 greco-catolici, germani 11 293, unguri 15 137 (parte de religie mozaică), evrei 1 505 și 207 alte naționalități. *Starea civilă pe anul 1921* a fost: nașteri 1 136, căsătorii 448, morți 716.

În Cetate și cele 3 suburbii sunt: 3 482 case parter, 2 650 cu 1 etaj, 71 cu 2 etaje și 1 cu 3 etaje. La marginea orașului se mai găsesc 345 case.

În casele	parter	sunt	1-2	locuințe cu	1-2	camere
	cu 1 etaj		2-3		2-2	
	cu 2 etaje		3-4		3-4	

Înainte războiului prețul terenurilor era în termen mediu, în orașul intern² pentru 1m² 25 lei, în suburbii 2,50–10 lei după poziție și afară din oraș 1–5 lei; în prezent prețurile sunt de 10–20 ori mai mari.

Orașul are străzi numeroase, în bună stare și bine întreținute. În Brașov circulă și un tramvai cu aburi, care servește mai cu seamă împrejurimile. Tramvaiul parcurge până la Dârste o lungime de 11 km și aparține unei societăți particulare. Casele sunt construite din zid, solide și acoperite cu țiglă. Toate casele sunt locuite, respectiv închiriate, nu s-a început nicio speculație de terenuri și nu se poate construi din aceleași cauze cunoscute de toți: scumpetea enormă a mâinii de lucru. Primăria orașului Brașov în ultimul timp luase hotărârea să împartă toate locurile virane ce posedă, în primul rând funcționarilor comunali și ai statului și apoi particularilor, cu obligația ca fiecare funcționar să-și construiască locuința proprie. Dar, pentru motivele arătate mai sus, cu greu se va putea clădi, dacă nu va interveni vreo societate de construcții care să ușureze această problemă a locuințelor.

Cu puțină bună voință, s-ar putea ușor înigheba o societate de construcții în orașul Brașov, sau sub forma cooperativă sau o mare societate în care comuna să vină cu terenurile, cu lemnele din pădurile ei, cu piatra din carierele ce le posedă și interesând în societate pe industriașii și meseriașii din Brașov anume: zidari, tâmplari etc. care sunt în număr destul de mare.

Din suprafața totală a teritoriului orașului, 34% este proprietatea comunei și anume:

Pământ arabil	600,80	hectare
Grădini, parcuri	9,55	
Livezi	267,95	
Pășuni	903,33	
Pădure	8 295,46	
Total	10 077,09	

¹În realitate, 1:720. Planul, pe 101 planșe, se află în păstrarea Serviciului Județean al Arhivelor Naționale Brașov, sub cota: Fond Primăria Brașov, Colecția planuri și hărți, nr. 170.

²De fapt, Orașul interior (> germ. *Inner Stadt*) = Cetatea.

Cea mai mare parte din proprietatea comunei ca teren, se găsește afară din oraș.

Orașul are un plan de construcții aprobat de la 1914, pregătit de inginerul orașului.

Brașovul are de multă vreme industrii mari și mici, fabrici de postav, de zahăr, de mașini, rafinării de petrol, fabrică de acid sulfuric, mori, cherestea, de mobile, de bere, tricotaj etc. Fabricile sunt situate parte în suburbii, parte afară din oraș (vezi capitolul Industrii). Orașul are mari sorți de dezvoltare mai ales pe terenul industrial și comercial.

În oraș sunt parcuri în întindere de 9,75 hectare. În timpul din urmă s-a amenajat un teren pentru jocurile sportive. Orașul are piețe publice, are un teatru românesc național³, are o baie publică a Eforiei școlilor române⁴; o sală de concerte⁵ și un muzeu care aparține comunității evanghelice luterane săsești⁶.

Primăria Brașov nu are local propriu, ea ocupă un local cu chirie⁷.

2. Străzi, drumuri

În orașul intern și suburbii sunt 4 727 km străzi, iar în afară de oraș 35,71 km, în total 82,98 km. Dintre aceste străzi, asfaltate sunt 2,44 km (asfalt natural, dublu pe o bază de beton de 1,5 cm).

Pavaj cu granit pătrat 5,92 km (pe o bază de pietriș bătătorit). Cu pietre mici de granit 5,92 km. Cu piatră de carieră, 1,78 (pe bază de nisip). Străzi acoperite cu pietriș 89,49 km (pe bază de piatră de var).

Străzile cu asfalt au fost refăcute în anii 1910 și 1911, și au costat 128 056 Coroane, cele cu piatră cubică 640 563 Coroane și cele cu piatră mărunță 339 376 Coroane, în total 1 108 096 Coroane.

³ Astăzi, str. Lungă nr. 1.

⁴ În spatele Gimnaziului greco-ortodox (liceul „Andrei Șaguna”).

⁵ Așa numita „Redută”, sală de concerte ridicată la 1893–1894, pe locul vechii „redute”, datând din secolul al XVIII-lea. Astăzi, clădirea adăpostește Așezământul cultural „Țara Bârsei”, pe str. Apollonia Hirscher, nr. 10. De precizat că, față de sensul actual al termenului (fortificație), sensul vechi pentru *redută* era și acela de loc public, unde se dansează sau se interpretează muzică (< germ. *Redoute*).

⁶ Așa-numitul „Muzeu al Țării Bârsei”, care funcționa în actualul corp C al Liceului „Johannes Honterus”.

⁷ Primăria a fost inițial situată în Casa Sfatului; în anul 1876, odată cu reforma administrativă, a fost mutată în sediul de pe str. Porții nr. 63 (clădirea de la intersecția străzilor Republicii și M. Sadoveanu), unde se află sediul primăriei și în 1921.

După noul plan, sunt proiectate străzi noi acoperite cu pietriș, care deocamdată nu se pot efectua. Plantațiuni de-a lungul străzilor sunt în lungime de 4,5 km.

3. Alimentarea cu apă

Orașul are un apeduct din anul 1893, cu apă de izvor de o calitate excelentă. Proiectul a fost pregătit de inginerul orașenesc și lucrările au fost efectuate de firma Pumpel & Nicolas, cu suma de 400 000 florini.

Distribuirea în oraș se face din rezervoare înalte prin țevi de fontă, prin gravitație. Există 2 rezervoare executate în beton și anume unul de 2 000 m³ pentru Cetatea internă, Brașovul vechi și Blumăna și altul de 600 m³ pentru Șchei. Cantitatea de apă consumată se înregistrează prin apometru, taxa este 1 leu de m³. Apa este foarte bună și se consumă anual circa 600 000 m³. Se proiectează de către inginerul orașenesc captarea de noi izvoare și înmulțirea rețelei țevilor în oraș. Actualmente apa este distribuită în 2 100 case adică 50% din totalul caselor; în case, instalarea cu țevi de plumb se face de instalatori particulari.

Prin unele locuințe particulare se găsesc instalații de baie.

Băi publice comunale nu există, există o baie de aburi și un bazin de înotat care aparține Eforiei școlilor române.

4. Canalizarea orașului

Centrul orașului (Cetatea) este complet canalizată, suburbiile numai în parte, din anul 1907. Cheltuielile totale pentru canalizare au fost de 1 345 600 Coroane; lucrările s-au efectuat după proiectul inginerului orașenesc pe cheltuiala orașului, cu piatră din cariera de granit din Kissebes⁸. Canalizarea are sistemul tot de la canal, totul se îndrumă în anume bazine afară de oraș, bazine care se curăță pe cale mecanică de 5 ori, iar apa astfel subțiată se conduce în apa Ghimbășelului. Bazinele de depunere care se curăță cu mâna de nămolul depus și care se depozitează în bazinele de nămol situate lângă bazinele de depunere au costat 47 000 coroane. Canalele sunt construite din beton bătucit (egrife) cu turnare netedă de ciment 1:1; peste 10% din aceste canale sunt prevăzute cu

⁸ Azi Poieni, jud. Cluj.